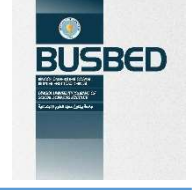

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 18.01.2023
Kabul Tarihi : 30.01.2023

<https://doi.org/10.29029/busbed.1238980>

SİGORTALININ ZARAR SORUMLUSU İLE YAPMIŞ OLDUĞU HUKUKİ İŞLEMLERİN SİGORTACININ HALEFİYET HAKKINA ETKİSİ

Fatma GÖRGÜLÜ¹

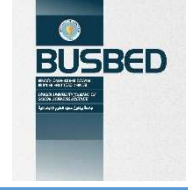
ÖZ

TTK m. 1472 hükmünün mutlak emredici hüküm olma özelliği sigortalı ile sigortacı arasında tesis edilen işlemler bakımından geçerlidir. Bu durumda sigortalı, zarar sorumlusu ile TTK m. 1472 hükmüne aykırılık teşkil eden hukuki işlemler tesis edebilmektedir. Sigortalının halefîyet hakkını etki eden bu işlemlerden dolayı sigortacıya karşı sorumlu olup olmayacağı, sorumluluğun niteliği ve bu sorumluluğun hangi andan itibaren başlayacağı soruları çalışmamız bakımından önem arz etmektedir. Çalışmamızda bu sorulara doktrin ve yargı kararları ele alınarak cevap aranmış ve muhtemel bir kanun değişikliğine yön verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: TTK m. 1472/2, § 86 Abs. 2 VVG, Halefîyet Hakkını İhlal Etmeme Yükümlülüğü, İbra, Sorumsuzluk Anlaşmaları

¹ Dr. Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, fgorgulu@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5727-414X>.

Article Type : Research Article
Date Received : 18.01.2023
Date Accepted : 30.01.2023

<https://doi.org/10.29029/busbed.1238980>

EFFECT OF THE INSURED'S LEGAL TRANSACTIONS WITH THE PERSON RESPONSIBLE FOR THE DAMAGE ON THE INSURER'S RIGHT OF SUBROGATION

Fatma GÖRGÜLÜ¹

ABSTRACT

The absolute mandatory provision of Art. 1472 TCC applies to the transactions between the insured and the insurer. In this case, the insured may establish transactions with the responsible person for the damage that are contrary to Article 1472 of the TCC. The questions of whether the insured will be liable to the insurer for these transactions affecting the right of subrogation, the nature of the liability and the moment from which this liability will commence are important for our study. Our study aims to answer these questions by analyzing the doctrine and judicial decisions and to give direction to a possible amendment of the law

Keywords: Art. 1472/2 TCC, § 86 Abs. 2 VVG, Obligation not to Violate the Right of Subrogation, Release, Non-liability Agreements

¹ Dr. Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, fgorgulu@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5727-414X>.

1. GİRİŞ

Sigorta hukukunda halefiyet hakkı, sigortacının sigortalısına ödediği tazminata bağlı olarak sigortacıya tanınan bir haktır. Sigortacının halefiyet hakkı Kontinental hukuk çevrelerinde iki amaçla kabul edilmiştir; sigortalının zenginleşmesini önlemek ve zarar yükünü paylaşımak (Omağ, 2011, s. 43). Ancak, uygulamada sigortalı yapmış olduğu hukuki işlem ve eylemlerle halefiyet hakkından beklenen amacın oluşmasını engelleyebilmektedir.

Uygulamada sigortalı, sorumlu olmadığı bir rizikoyu üstlenerek veya zarar sorumlusu ile alacak hakkını ortadan kaldıran işlemler tesis ederek sigortacının halefiyet hakkını etkileyebilmektedir. Halefiyetten beklenen sonucun elde edilebilmesi için bu nitelikteki işlem ve eylemler, TTK m. 1472/2 hükmü ile yaptırıma bağlanmış ve sigortalı, bu işlem ve eylemler sebebiyle sigortacının uğramış olduğu zararlardan sorumlu tutulmuştur.

TTK m. 1472/2 hükmünün lafzına göre sigortalının halefiyet hakkını ihlal eden işlem ve eylemlerden doğan sorumluluğu, ödemenin gerçekleştiği andan itibaren başlamaktadır. Ancak uygulamaya baktığımızda, halefiyet hakkını ihlal eden işlem ve eylemler, çoğunlukla riziko ile ödeme arasındaki süreçte meydana gelmektedir. Çalışmamızda halefiyet hakkını ortadan kaldıran ve sınırlandıran işlemlerin geçerliliği ve halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünün başlangıç anı, Alman hukuku ile mukayeseli olarak incelenmiş ve bu konudaki uygulamalar yargı içtihatları üzerinden ele alınmaya çalışılmıştır.

2. SİGORTACININ HALEFİYET HAKKINI ORTADAN KALDIRAN VE SINIRLANDIRAN HUKUKİ İŞLEMLERİN GEÇERLİLİĞİ

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472. maddesinde sigortalının uğramış olduğu zararı gideren sigortacının sigortalının zarar sorumlusu nezdindeki alacaklarına halef olacağı düzenlenmektedir. Mezkûr hüküm gereğince sigortacı, ödediği tazminat tutarınca ve ödediği anda sigortalısının yerine geçer, onun zarar sorumlusu nezdindeki tüm alacaklarına halef olur.

“Koruyucu Hükümler¹” başlıklı TTK m. 1486/1 hükmü, sigortacının halefiyet hakkını düzenleyen TTK m. 1472'yi mutlak emredici bir hüküm olarak düzenlenmiş, bu hükme aykırı yapılan sözleşmeleri geçersiz kabul etmiştir. Bu doğrultuda, halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünü ortadan kaldıran, halefiyet hakkını sınırlandıran veya ortadan kaldıran hukuki işlemler geçersizdir. Ancak belirtmek gerekir ki, TTK m. 1472 hükmünün emredici olma özelliği sadece sigortalı ve sigortacı arasındaki ilişkiler bakımından geçerlidir. Bu nedenle sigortalı ile muhtemel zarar sorumlusu, sözleşme özgürlüğünün genel sınırları içinde kalarak aralarındaki hukuki ilişkiyi serbestçe belirleyebilmektedir. Dolayısıyla taraflar, sigortacının halefiyet hakkını ortadan kaldıran veya sınırlandıran sözleşmeler yapabilmektedir (Bilge, 2001, s. 72; Omağ, 2011, s. 116; Bozer, 1964, s. 48; Bozer, 1965, s. 84). Nitekim Yargıtay Ticaret Dairesi, 15.05.1963 tarihli bir kararında, sigorta ettirenin zarar sorumlusundan teminat talep etmeyeceği yönünde yapmış olduğu taahhüdünü geçerli kabul etmiştir².

Sigortacının rücu hakkının doğabilmesi için sigortalıya yaptığı ödeme anında sigortalının zarardan sorumlularına karşı talep hakkının devam ediyor olması gerekir. Sigortalının zarar sorumlusu üçüncü kişiyle halefiyet hakkını ihlal eden hukuki işlemler tesis etmesi, sigortacının dava hakkını etkileyebilmektedir. Şöyle ki, sigortalı henüz bir zarar meydana gelmeden önce ilerde doğması muhtemel zararlar için olası zarar sorumlusuyla geçerli bir sorumsuzluk anlaşması³ yapabilmekte ve bu durumu bilmeden sigorta sözleşmesi akdeden sigortacı, ödemeyi gerçekleştirmesine rağmen zarar sorumlusuna rücu edememektedir. Çünkü sigortalının zarar sorumlusu nezdinde, sigortacının halef olabileceği bir alacak hakkı kalmamaktadır (Arseven, s. 160, 162; Çeker, 2011, s. 350; Kender, 2021, s. 382; Bilge, 2001, s. 73; Tekil, 1998, s. 130; Çeker, 2006, s. 3716; Atabek, 1969, s.249). Sigortalı, sigortacıya halefiyet yoluyla geçecek dava hakkını, sadece sorumsuzluk anlaşmaları yaparak değil, aynı zamanda tazminat alacağını başka birine devrederek, olumsuz nitelikte sulh sözleşmesi yaparak veya eylemin aynı zamanda

¹ TTK'da hangi hükümlerin emredici olduğu “Koruyucu Hükümler” başlığıyla her bir bölüm altında düzenlenmiştir. Zarar sigortalılarına ilişkin koruyucu hükümler, TTK m. 1486'da düzenleme altına alınmıştır. Diğer koruyucu hükümler için Bkz. TTK m. 1452, TTK m. 1486, TTK m. 1520.

² Yargıtay Ticaret Dairesi'nin 16.05.1963 tarih ve E. 52/5519, K. 63/2180 sayılı kararı şu şekildedir: “mahkemece her ne kadar TTK m. 301 ve TTK m. 1361 hükümleri gereğince ve prensip itibarıyla, sigortalının maruz kaldığı zararı ödeyen sigortacı ona halef olarak, zararı meydana getirene, ödediği tazminat nisbetinde rücu hakkına sahip ise de, hadisede sigortalı mal sahibi Firma'nın, davalı nakliyeciyeye karşı bizzat imzalamış 23/XII/1960 tarihli ibraname aynen (... ve halen ne de atıyen idareye rücu etmemek, herhangi bir tazminat talebinde bulunmama) taahhüdünde bulunmuş olması itibarıyla, ortada bir hasar mevcut olsa bile davalı Denizcilik Bankası'na karşı verilmiş olan işbu ibraname hükmen iptal edilmiş olmadıkça, sigortalıya ve aynı zamanda ona halef olan davacıya karşı ibranamenin hükmünü ifade etmekte devam edeceği kanun hükmü icabından bulunmasına mebni, davanın reddine karar verilmiştir” ve mezkur karar Yargıtay Ticaret Dairesi tarafından onanmıştır. Bozer, Rücu, s. 477 vd.; Yargıtay T.D. 28.03.1967 tarih ve K. 1968 sayılı kararına göre: “Davacı sigorta şirketi akidi olan sigortalının halefi olup, sigortalının üçüncü şahsa karşı hak dermeyer edemeyeceği ahvalde sigortacı dahi rücu eden sigortalı vasıta(sahibine) bir hak talebinde bulunamaz. Olayda (sigortalı) çarpan aracın sahibi ile hesaplaşarak onu tam ve şamil bir şekilde “ibra” etmiştir. Bu itibarla sigortalının davalıya karşı bir talepte bulunması mümkün olmadığından sigortacı da onun yerine kaim olarak sigortalıya ödediği meblağ için davalıya rücu edemez.” Bkz. Omağ, 2011, s. 143, dp. 52.

³ Çoğunlukla taşıma sözleşmelerinde geniş sorumsuzluk kayıtları ile karşılaşılmaktadır. Bkz. Arseven, 1987 s. 162.

suç teşkil ettiği durumlarda kişisel hakları saklı tutmadan ceza davasından vazgeçerek (uzlaşma) de engelleyebilmektedir⁴.

Sigorta tazminatının ödenmesiyle birlikte üçüncü kişiler nezdindeki alacak sigorta şirketine intikal ettiğinden sigortalının artık bu hak üzerinde bir tasarruf yetkisi kalmamaktadır. Dolayısıyla sigorta tazminatının ödenmesinden sonra halefiyet hakkını ortadan kaldıran veya sınırlandıran işlemler geçersizdir (Omağ, 2011, s. 145; Kender, 2021, 831; Tekil, 1998, s. 130; Bilge, 2001, s. 73; Çeker, 2011, s. 123; Yazıcıoğlu, 2018, s. 477 Çeker, 2006 s. 3716; Cebe, 2010, s. 350)⁵. Ancak, istisnaen sigortalı, halefiyetin gerçekleşmesinden sonra da alacak üzerinde işlemler tesis ederek sigortacının dava hakkını etkileyebilmektedir. Örneğin, sigortalının halefiyetin gerçekleşmesinden sonra zarar sorumlusundan ödeme kabul etmesi, sigortacının halefiyet hakkını ihlal edebilmektedir. Çünkü sigortalıya halefiyetin gerçekleştiğini bilmeden (iyiniyetle) ödemede bulunan zarar sorumlusu, TBK m. 186⁶ ve TMK m.3⁷ hükmü gereği sorumluluktan kurtulabilmektedir. TTK m. 186 hükmü, sigorta ilişkilerine kıyasen uygulanır ve hüküm gereğince halefiyetin gerçekleştiği kendisine ihbar edilmeyen zarar sorumlusu yaptığı ödeme oranında sorumluluktan kurtulur. Bu durumda sigortalısına ödeme yapmış olmasına rağmen rücu hakkını yitiren sigortacı, TTK m. 1472/2 gereğince sigortalısından uğradığı zararın tazminini talep edebilir (Çeker, 2011, s. 124; Omağ, 2011, s. 145, 146, 173; Bilge, 2001, s. 80; Çeker, 2006, s. 3717; Kılıçoğlu, 1974, s. 418; Karasu, 2015, s. 702; Atabek, 1969, s. 249).

3. YARGI İÇTİHATLARI

Yargıtay, 06.11.1974 tarihli kararında,

*“sigorta tazminatı alan sigortalının... maddi hukuk yönünden hak taşıyıcı olma niteliği kalmamıştır. Bu nedenle artık sahibi bulunmadığı bir hak (alacak) için aklama yapması, davacıya (sigortacıya) daha önce yasa uyarınca geçen hakkın zarardan sorumlu olan davalılara karşı ileri sürülmesini engellemez.”*⁸

şeklinde hüküm kurarak sigorta tazminatının ödenmesinden sonra sigortalının zarar sorumlusuna karşı olan dava hakkının kendiliğinden sigortacıya geçtiğini ve sigortalının hak üzerinde tasarrufta bulunma yetkisinin ödeme anından itibaren ortadan kalktığını belirtmiştir. Ancak Yargıtay 11.05.2000 tarihli bir başka kararında ise ödemedenden sonra yapılan ibranın sigortacının dava hakkını ortadan kaldırdığına hükmetmiştir⁹. Sigorta tazminatını aldıktan sonra zarar sorumlusunu ibra eden sigortalının tasarrufunu geçerli kabul eden Yargıtay içtihatı haklı olarak doktrinde eleştirilmiştir; Bilge (2001, s. 79), sigorta tazminatının ödenmesinden sonra sigortalı tarafından

⁴ Ceza Muhakemeleri Kanununun 253. maddesinin 19. fıkrası gereğince “Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.” Bu husus Yargıtay’ın 27.01.2020 tarihli bir kararında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ceza Muhakemeleri Kanununun 253/17. bendinde; “Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder. “CMK’nun 253/19. bendine göre ise “... Uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi halinde uzlaşma raporu veya belgesi, 9.6.1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılır.” hükmü yer almakta olup, anılan Kanun maddesinin 253/19. bendine göre uzlaşmanın sağlanması halinde soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır. Bu yasal düzenleme ışığında da uzlaşma raporunu düzenlenmekle davalının tazminat davası açma hakkı bulunmamaktadır. Uzlaşma raporu da ilam mahiyetinde olduğundan aksinin aynı kuvvetteki belge ile ispatlanması gerekir. Tüm bu nedenlerle uzlaşma raporu ilam mahiyetinde olduğundan ve uzlaşmanın sağlanması halinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacağından açılan davanın reddine karar verilmesi gerekir...” Yargıtay 17. HD, 27.1.2020 E. 2018/855, K. 2020/93. www.lexpera.com (2 Ocak 2023)

⁵ Sosyal sigortalar hukukunda zarar gören işçinin işvereni ibra etmesi, yardım ödevini yerine getiren Sosyal Sigortalar Kurumu’nun işveren aleyhine tazminat davası açmasına engel değildir. Yargıtay Ticaret Dairesi bu hususu 10.06.1983 tarihli kararında şu ifadelerle belirtmiştir: *“Hak sahiplerinin üçüncü kişi ve işveren aleyhine açtıkları davada üçüncü kişilere yönelik istemin ibra nedeni ile reddedilmiş olması, rücu davasının yasal dayanağını oluşturan 506 sayılı Kanunun 26. Maddesinde kendine özgü ve temelinde rücu hakkı bulunan bir halefiyet ilkesi benimsendiğinden dolayı rücu davasını etkilemeyeceği gibi işveren hakkındaki davada sorumlu tutulamayacağı anlamındadır ve rücu davasına etkisi yoktur.”* Yargıtay HGK, 10.06.1983, E. 81/10-328, K. 83/652. (Bkz. Tekil, 1998, s. 130, dp. 30); *“Yargıtay’ın önüne gelen işte sosyal sigorta hukuku gerekleri genel hukuk prensiplerini ve Sosyal Sigortalar Kurumu’nun görevlerinin gereklerini göz önünde tutarak kararlarını oluşturduğu gözlenmektedir. Bu konuda çarpıcı örnek işçinin işvereni ibra etmesini, yardım ödevini yerine getiren Kurum’un işveren aleyhine tazminat davası açmasına engel saymamasıdır.”* Yargıtay İBGK, 01.07.1994, E. 1992/3, K. 1994/3. www.legalbank.net (2 Mayıs 2021). Aynı yönde karar için bkz. *“sigorta tazminatı alan sigortalının... maddi hukuk yönünden hak taşıyıcı (hak hamili) olma niteliği kalmamıştır. Bu nedenle artık sahibi bulunmadığı bir hak, alacak için S.D’nin (sigortalının) aklama (aklama) yapması davacıya (sigortacıya) daha önce yasa uyarınca geçen hakkın zarardan sorumlu olan davalılara karşı ileri sürülmesini engellemez.”* Yargıtay 15. HD, 06.11.1974, E. 1126/1974, K. 1523/1974. Bkz. Yolçiyev, 2008, s. 189, 190.

⁶ Türk Borçlar Kanununun “İyi niyetle yapılan ifa” kenar başlıklı 186. maddesi şu şekildedir:

“Borçlu, alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmemişse, önceki alacaklıya; alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine iyiniyetle ifada bulunarak borcundan kurtulur.”

⁷ Türk Medeni Kanununun “İyiniyet” kenar başlıklı 3. maddesi şu şekildedir:

“(1) Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır.

(2) Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyetle iddiasında bulunamaz.”

⁸ Yargıtay 15. HD, 06.11.1974, E. 1126/1974, K. 1523/1974. Bkz. Yolçiyev, 2008 s. 189, 190.

⁹ Yargıtay 11. HD, 11.05.2000 tarih ve E. 2000/2980 ve K. 2000/4071 sayılı kararı şu şekildedir: *“Sigortalı, 28.11.1997 tarihinde davacı şirketin kasko sigorta tazminatını aldıktan sonra davalıyı ibra etmiş olup, artık dava tarihi itibarıyla davacı sigortanın, ödemeye dayanarak dava açma hakkı bulunmamaktadır. Ödediği miktarı, TTK.nun 1301/2 nci maddesi uyarınca rücu hakkını ihlal eden sigortalısından, açacağı bir dava ile talep etmesi mümkündür.”* www.lexpera.com (2 Mayıs 2021).

yapılan herhangi bir işlemin sigortacının dava hakkını düşüren bir neden olarak kabul edilmesinin hukuki bir dayanağının bulunmadığını, bu nedenle geçersiz bir işleme dayanarak davanın reddedilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı şekilde *Kender* (2021, s.416), halefîyetin gerçekleşmesinden sonraki tasarruf işlemlerinin geçersiz olduğunu, çünkü ödemediği sonra sigortalının alacak hakkı üzerinde tasarruf yetkisinin bulunmadığını belirtmiştir. Yargıtay¹⁰ daha sonraki kararlarında ise, sigorta tazminatının ödenmesinden sonra yapılan ibranın sigortacının halefîyet hakkını etkilemediğini kabul etmiş ve sigortalının halefîyet hakkını etkileyen eylem ve işlemleri sebebiyle TTK m. 1472/2 hükmü gereğince sorumlu olduğunu belirtmiştir¹¹. TTK m. 1472/2 hükmüne göre “*Sigortalı, birinci fıkraya göre sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur.*” Sigortalıya yüklenen bu sorumluluk, “görev” olarak değil “borç” olarak düzenlenmiştir (Ünan, 2016, s. 257). Çünkü görev ihlalinde tazminat yükümlülüğü gündeme gelmeyip alacağın kısmen ve tamamen ifa edilmeme yaptırımı gündeme gelmektedir.

Yargı kararlarında da belirtildiği üzere sigorta tazminatının ödenmesinden sonra sigortalının zarar sorumlusu ile yapmış olduğu sözleşmeler sigortacının halefîyet hakkını etkilememektedir. Ancak sigortalı halefîyet gerçekleşmesine rağmen iyiniyetli zarar sorumlusundan ödeme kabul ederek, sigorta tazminatının tahsil edilmesi için gerekli olan bilgi belgeleri vermekten kaçınarak veya alacağı temin eden hakları elden çıkararak halefîyet hakkının kullanılmasını engelleyebilmektedir. Bu durumda sigortacının halefîyet hakkı ihlal edilmiş olması sebebiyle uğradığı zararı hangi hukuki müesseseye dayanarak geri alabileceği hususu gündeme gelmektedir. Kanaatimizce, bu durumda halefîyet gerçekleşmiş olsa dahi halefîyete dayalı rücu hakkının kullanılması engellendiği için sigortalının TTK m. 1472/2 hükmü gereğince sorumlu olması ve sigortacının ihlal sebebiyle uğramış olduğu zararı tazmin etmesi gerekir (Omağ, 2011, s. 139,146; Yetiş Şamlı, 2017, s. 146; Çeker, 2006, s. 3717; Bilge,2001, s. 82; Ünal, 2016, s. 258). Halefîyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğü yükleyen TTK m. 1472/2 hükmü, özel bir hüküm olması sebebiyle haksız fiil(TBK m. 49) ve sebepsiz zenginleşme(TBK m. 77) hükümleri uygulama alanı bulmayacaktır. Sigortalıya akdi bir kusur isnat edilemiyorsa ancak bu durumda sigortacının haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine(Gönensay, s. 1948, s. 246; Omağ, 2011, s. 146) dayanabileceğini söylemek gerekir. Ayrıca belirtilmesi gerekir ki, sigortacının halefîyet hakkının ihlali gündeme geldiğinde, sigortacının ödediği tutarı her zaman aynen talep edebileceğini söyleyemiz mümkün olmayacaktır. Çünkü sigortacı, TTK m. 1472/2 hükmünün lafzından anlaşılacağı üzere ihlal sebebiyle uğramış olduğu zararı, sigortalısından talep edebilir. Bu durumda, sigortacının ihlal sebebiyle zarar sorumlusundan elde edemediği tutar, sigortacının zarar miktarını oluşturmaktadır (Drave, 2012, N. 2.4; Ünan, 2016, s. 257; Atabek, 1969, s. 252; Yetiş Şamlı, 2017; s. 837, Ünan, 2005, s. 158). Örneğin, ihlal söz konusu olmasaydı da zarar sorumlusunun malvarlığı, sigortacının halefîyete dayanan rücu alacağı karşılayabilecek yeterlilikte olmayabilirdi. Bu nedenle sigortacı, ancak elde edebileceği miktarı, halefîyet hakkını ihlal eden sigortalıdan talep edebilir.

4. SİGORTALININ TTK M. 1472/2 HÜKMÜ KAPSAMINDA HALEFİYET HAKKINI İHLAL ETMEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN BAŞLANGIÇ ANI

Sigortalı, halefîyet hakkını etkilen hukuki işlem ve eylemleri, sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce, kurulmasından sonra veya ödemediği sonra gerçekleştirebilmektedir. Bu durumda hangi aşamada tesis edilen işlemlerin TTK m. 1472/2 hükmü kapsamında sigortalının sorumluluğuna yol açacağıın tespit edilmesi gerekir.

TTK m. 1472/2 hükmüne göre “*Sigortalı, birinci fıkraya göre sigortacıya ‘geçen haklarını’ ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur.*”. Hükümde yer alan “geçen haklar” ifadesinden sigorta tazminatının ödenmesine müteakip, sigortalının halefîyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünün başladığı şeklinde bir anlam çıkabilmektedir. Doktrinde bu ifadenin nasıl anlaşılması gerektiği, bu yükümlülüğün başlama anı ve yükümlülüğün başlama anında önce sigortacının halefîyet hakkına etki eden işlemler bakımından sigortacının hangi hükümler kapsamında korunacağı değerlendirme konusu yapılmıştır. Şöyle ki;

Omağ (2011, s. 140, 142), sigortacının halefîyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünün ödemediği önceki bir aşamayla sınırlandırılmasının hükmün amacına uygun olmadığını, çünkü aynı etkiyi yaratan işlemlerin sadece halefîyetten sonra yaptırımı bağlanmasının haklı bir gerekçesinin bulunmadığını belirtmiştir. Bu nedenle gerek sigorta tazminatının ödenmesinden önce gerekse sonra halefîyet hakkını engelleyen eylem ve işlemler sebebiyle sigortalının ETTK m. 1301/2 (TTK m. 1472/2) hükmü gereğince sorumlu olması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, ETTK m. 1301/2 (TTK m. 1472/2) hükmünde öngörülen “geçen haklar” ifadesinden zarar ile doğrudan irtibatlı olmayan alacaklar bakımından halefîyetin gerçekleşmeyeceği ve bu alacaklar bakımından sigortalının mezkûr yükümlülüğe tabi olmadığını anlaşılması gerektiğini belirtmiştir.

Atabek(1969, s. 251)’e göre, halefîyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğü ETTK m. 1301/2 (TTK m. 1472/2) hükmü ile ödemediği sonraki aşamayla sınırlandırılmış olsa da ödemediği önceki aşamada da çeşitli şekillerde

¹⁰ Yargıtay HGK, 15.05.2015, E. 2013/2267, K.2015/1352 www.hukukturk.com(01 Kasım 2021); Yargıtay 11. HD, 08.07.2010, E. 2008/12848 K. 2010/7989. www.lexpera.com (9 Kasım 2021)

¹¹ Yargıtay 11. HD, 15.4.1976, E. 1976/1471, K. 1976/2032. www.lexpera.com (13 Kasım 2021); Yargıtay 11. HD, 08.07.2010, E. 2008/12848 K. 2010/7989. www.lexpera.com (9 Kasım 2021).

halefiyet hakkı ihlal edilebilmektedir. Bu nedenle yazar, halefiyet hakkını düzenleyen hükmün “*Zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü*” başlığını taşıyan TTK m. 1448 (ETTK m. 1293) hükmüyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Aynı görüş tarzı *Yetiş Şamlı* (2017, s. 839-844) tarafından benimsenmiş, TTK m. 1448 hükmü gereğince riziko ile ödeme arasında meydana gelen ihlaller bakımından sigortalının sorumlu tutulması gerektiği savunulmuştur.

Ulaş (2012, s. 239, 240) ise sigortalının sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren TTK m. 1472/2 hükmü gereğince sigortacıya karşı sorumlu olacağını savunmuştur.

Çeker (2006, s. 3716), ETTK m. 1301/2 (TTK m. 1472/2) hükmünün açık bir şekilde ödemedi sonrakı işlemler bakımından yükümlülük yüklediğini, bu nedenle bu aşamadan önceki işlemler bakımından sigortacının herhangi bir hukuki imkâna sahip olmadığını belirtmiş, ancak sözleşmeyle halefiyet hakkını ihlal eden eylemlerden kaçınma yükümlülüğünün öngörülebileceğini savunmuştur.

Ünan (2005, s. 145; 2016, s. 256), TTK m. 1472/2 hükmünde öngörülen halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünün sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren başladığını belirtmiştir. TTK m. 1472/2'nin ödemedi sonrakı işlemler bakımından koruma sağladığını sözleşme ve riziko arasında geçen zaman bakımından eksikliği TTK m. 1444 ve TTK m. 1445 ile giderebileceğini belirtmiş ve bu dönemde halefiyet hakkını engelleyen işlemleri riziko ağırlaşması olarak değerlendirmiştir. Riziko ile ödeme arasında meydana gelen ihlaller bakımından ise TTK m. 1448'in koruma sağladığını belirtmiştir. Kanaatimizce, TTK m. 1448 hükmü sadece rizikonun gerçekleşme ve gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu evrede sigortalıya halefiyet hakkını korumak için önlemler alma yükümlülüğü yüklemektedir. Bu nedenle mezkûr hükmün riziko ile ödeme arasındaki zaman diliminde sigortalıya halefiyet hakkını koruma yükümlülüğü yüklediğini kabul etmek mümkün olmamalıdır. Diğer yandan TTK m. 1472/de öngörülen yükümlülük bir “borç” iken TTK m. 1448'de “görev” olarak düzenlenmiştir. Kanun koyucunun aynı yükümlülük için böyle bir ayrıma gitmesinin haklı bir gerekçesi bulunmadığından kanaatimizce kanun koyucu bu hükümlerle farklı hususları düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda TTK m. 1472/2'de halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünün, TTK m. 1448'de rizikonun gerçekleştiği ve gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu evrede sigortalıya önlemler alma yükümlülüğünün düzenlendiğini söylememiz mümkündür.

Sigortalının TTK m. 1472/2 hükmü kapsamında halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğü, kanaatimizce rizikonun meydana geldiği anda başlatılmalıdır¹². Çünkü sigortalı, henüz riziko gerçekleşmeden muhtemel bir tehlike için ticari ilişkiler sırasında kaçamayacağı sorumsuzluk anlaşmaları yapabilmektedir. Sırf sigortacının halefiyet hakkının etkileneceği düşüncesi ile bazı işlemleri yapmaktan kaçınması ticari faaliyetleri olumsuz etkileyebilmektedir. Nitekim kanun koyucu rizikonun gerçekleşmesinden önce halefiyet hakkını ihlal eden işlemler bakımından sigortacıyı savunmasız bırakmamış, TTK m. 1439 ve TTK m. 1445 maddeleri ile prim ile riziko arasında dengeyi kurmaya çalışmıştır. Şöyle ki, halefiyete dayalı rücu hakkı, primin belirlenmesine etki eden bir unsur olduğundan bu hususların sözleşmenin yapıldığı esnada TTK m. 1435 hükmü gereğince sigortacıya bildirilmesi gerekir. Çünkü sigorta ettiren sözleşmenin yapılmamasına veya değişik şartlarda yapılmasına gerektirecek önemli hususları sigortacıya bildirmek zorundadır. Bu doğrultuda sigorta sözleşmesinin kurulmasından önce rücu imkânını ortadan kaldıran sorumsuzluk kayıtlarının TTK m. 1435 hükmü anlamında önemli husus kabul edilmesi gerekir (Omağ, 2011, s. 138; Kılıçoğlu, 1974, s. 419; Yetiş Şamlı, 2017, s. 840; Arseven, 1987, s. 162, dp. 8; Ünan, 2016, s. 515, 520; Kender, 2021, s. 418; Ulaş, 2012, s. 239). Sigorta sözleşmesi kurulurken, beyan yükümlülüğünü yerine getirilmesi amacıyla sigorta ettirene verilen soru listesinde halefiyet hakkının zarar görebileceği bir durum olup olmadığına yönelik bir soru yer almıyorsa, sigorta ettirene beyan yükümlülüğü kapsamında bir sorumluluk yüklenemez; yeter ki sigorta ettiren önemli hususu kötüniyetli¹³ saklamış olmasın (Yetiş Şamlı, 2017, s. 841; Yazıcıoğlu ve Şeker, 2019, s. 127.) (TTK m. 1436/1)¹⁴. Ancak, uygulamaya baktığımızda soru listesinde sorulan sorular dışında beyan edilmesi gereken önemli bir hususun olup olmadığı sorusu eklenerek liste beyan usulü birleştirilmiş (Şenocak, 2000, s. 221), bu şekilde sigortalının önemli hususu bildirmekten kaçınması engellenmiştir. Sigorta ettiren, sigortacının halefiyet hakkını ihlal eden hukuki işlemlerini

¹² Rizikonun başlama anının tespiti, gerçekleşen rizikonun sigorta koruması içinde gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti, sigorta ettirenin ihbar yükümlülüğünün başlama anı, zamanaşımı sürelerinin hesaplanması gibi hususlarda da önem arz etmektedir. Sorumluluk sigortaları bakımından rizikonun gerçekleşme anının tespitine ilişkin doktrinde çeşitli teoriler ortaya konulmuştur. Bunlar temel olarak, sorumluluğa yol açan sebep olayı teorisi, zarar olayı teorisi ve tazminat talebinin ileri sürülmesi teorisi olarak gruplanmakla birlikte doktrinde kabul gören başka teoriler de bulunmaktadır. TTK'nın lafzından sebep olayı teorisi benimsendiği anlaşılmaktadır. Rizikonun gerçekleşme anının tespitine yönelik ayrıntılı bilgi için bkz. Yolal, 2022, s. 240-243; Aydoğmuş, 2020, s. 90-104; Özlenen Çığ, 2015, s. 71-84.

¹³ Bu ifadenin eleştirisi için bkz. Yazıcıoğlu, 2005, s. 86.

¹⁴ TTK'nın “Yazılı sorular” başlıklı 1436. maddesi şu şekildedir:

(1) “*Sigortacı sigorta ettirene, cevaplaması için sorular içeren bir liste vermişse, sunulan listede yer alan sorular dışında kalan hususlara ilişkin olarak sigorta ettirene hiçbir sorumluluk yüklenemez; meğerki sigorta ettiren önemli bir hususu kötüniyetle saklamış olsun.*”
(2) *Sigortacı, liste dışında öğrenmek istediği hususlar varsa bunlar hakkında da soru sorabilir. Söz konusu soruların da yazılı ve açık olması gerekir. Sigorta ettiren bu soruları cevaplamakla yükümlüdür.”*

sigortacıya bildirmemesi durumunda sigortacı, TTK m. 1439¹⁵ hükmü uyarınca sözleşmeden cayma veya prim farkını isteme haklarına sahiptir¹⁶.

Sigorta kitabı açısından mehzar kanun olarak kabul edilen Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nda sigorta sözleşmesinin akdedilmesinden önce muhtemel alacaklardan karşılıklı veya tek taraflı olarak vazgeçmeyi konu edinen sözleşmeler, geçerli kabul edilmiştir (Armbrüster in Prölss und Martin, 2021, VVG § 86, Rn. 69; Hormuth in Beckmann und Matusche-Beckmann, 2015, VVG § 86 Rn. 129). Bununla birlikte sigortalının sigorta sözleşmesinin akdedilmesinden önce sigortalının üçüncü şahıslarla yapmış olduğu işlemlerin sigortalının işbirliği yükümlülüğünü¹⁷ (halefiyet hakkını koruma ve ihlal etmeme yükümlülüğü) ihlal etmediği kabul edilmiş; çünkü bu aşamada henüz sigorta sözleşmesi yapılmamış ve bu nedenle ilgili hükümler henüz uygulanabilir hale gelmemiştir (Möller / Segger in Langheid und Wandt, 2016, VVG § 86 Rn.279; Langheid in Langheid und Rixecker, 2019, VVG § 86 Rn. 50; Hormuth in Beckmann und Matusche-Beckmann, 2015, VVG § 86 Rn. 129; Armbrüster in Prölss und Martin, 2021, VVG § 86, Rn. 69). Alman doktrininde (Muschner in Rüffer, Halback und Schimikowski, 2020, VVG § 86, Rn. 40; Hormuth in Beckmann und Matusche-Beckmann, 2015, VVG § 86 Rn. 129; Langheid in Langheid und Rixecker, 2019, VVG § 86 Rn. 50) sigortalının halefiyet hakkını koruma ve işbirliği yükümlülüğünün, zararın meydana gelmesinden sonra doğacağı kabul edilmiş, sigorta sözleşmesinden önce yapılan hukuki işlemler bakımından sigortalının en fazla § 19 VVG hükmü uyarınca beyan yükümlülüğünün ihlali sebebiyle sorumlu olacağı kabul edilmiştir. Bu hüküm gereğince sigortacıya, fesih, sözleşmeden dönme ve sözleşmenin uyarlanması şeklinde seçimlik haklar tanınmıştır¹⁸ (Knappman in Beckmann und Matusche-Beckmann, 2015, VVG § 14, Rn. 11,12,62, Langheid in Langheid und Wandt, 2016, VVG § 19, Rn.104, 105). Tüm bu açıklamalar doğrultusunda Alman¹⁹ ve Türk²⁰ doktrininde, yaygın olarak halefiyet hakkını ihlal eden işlemlerin beyan edilmemesi halinde, sadece ilgili maddelerde belirtilen hakların söz konusu olacağı, tazminat hakkı veya sözleşmenin geçersizliği gibi sözleşmeden kaynaklanan hakların gündeme gelmeyeceği kabul edilmiştir.

Sigorta sözleşmesinin kurulmasından rizikonun gerçekleşmesine kadar geçen süreçte sigortacının halefiyet hakkını etkileyen işlemler söz konusu ise bu işlemler TTK m. 1444 hükmü ile korunmalı ve riziko ağırlaşması olarak değerlendirilmelidir. Bu süreçte riziko ağırlaşması niteliğindeki halefiyet ihlalleri, TTK m. 1444/2 hükmünde öngörülen süreler içinde sigortacıya bildirilmelidir. Bu bildirim yapılmaması halinde sigortacı, TTK m. 1445/1 hükmü uyarınca fesih veya prim farkı isteme hakkına sahiptir. Alman doktrininde de sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra, ancak rizikodan önce halefiyet hakkını etkileyen işlemler, § 23 VVG kapsamında riziko artışı olarak değerlendirilmiş, § 86 Abs. 2 VVG hükmünün sadece "doğmuş bir talep hakkına" yönelik sigortalıya koruma sağladığı kabul edilmiştir (Hormuth in Beckmann und Matusche-Beckmann, 2015, VVG § 86 Rn. 129,131, Möller / Segger in Langheid und Wandt, VVG § 86, 2016, Rn.283, Armbrüster in Prölss und Martin, 2021, VVG § 86 Rn. 71, Muschner in Rüffer, Halback und Schimikowski, 2020, VVG § 86 Rn. 40.)²¹

¹⁵ TTK'nın "Yaptırım" başlıklı 1439. maddesi şu şekildedir:

"(1) Sigortacı için önemli olan bir husus bildirilmemiş veya yanlış bildirilmiş olduğu takdirde, sigortacı 1440'ncı maddede belirtilen süre içinde sözleşmeden cayabilir veya prim farkı isteyebilir. İstenilen prim farkının on gün içinde kabul edilmemesi hâlinde, sözleşmeden cayılmış kabul olunur. Önemli olan bir hususun sigorta ettirenin kusuru sonucu öğrenilememiş olması veya sigorta ettiren tarafından önemli sayılmaması durumu değiştirmez.

(2) Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğü ihlal edildiği takdirde, bu ihlal tazminatın veya bedelin miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmalin derecesine göre tazminatın indirim yapılır. Sigorta ettirenin kusuru kasti derecesinde ise beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar; bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder."

¹⁶ TTK m. 1439'da düzenlenen yaptırım sistemine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Yazıcıoğlu ve Şeker Ögüz, s. 123-126, 191-192; Hacıömeroğlu, 2015, s. 49-70, Erbaş Açık, 2019, s. 131-168.

¹⁷ 1908 tarihli Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nun 67. maddesinin 1. fıkrasında (VVG a.F.) sigorta ettirenin üçüncü kişide olan alacak hakkından veya alacak hakkını güvence altına alan teminatlardan vazgeçmesi durumunda, sigortacının rücu olanağından yoksun kaldığı ölçüde tazminat ödemekten kaçınabileceği düzenlenmiştir. Hükümde feragat yasağının düzenlenmiş olması sebebiyle, ancak üçüncü kişiye karşı doğmuş alacaklar bakımından § 67, Abs.1 VVG a.F hükmünün uygulanacağı kabul edilmiştir (Schimikowski, 2017, § 86 VVG Rn. 360; Langheid in Langheid/Rixecker, 2019, § 86 VVG Rn. 50; Yetiş Namlı, 2017, s. 835, dp.20). 2008 tarihli Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu'nda konu daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, sigorta ettirene işbirliği yükümlülüğü getirilmiştir. Bu düzenleme ile sigorta ettirene sadece halefiyet hakkını ihlalden kaçınmak şeklinde olumsuz bir edim değil, aynı zamanda halefiyet hakkını korumaya yönelik olumlu edimler de yüklenmiştir (Muschner in Rüffer, Halbach und Schimikowski (Hg.), 2020, VVG § 86 Rn. 45). Bu şekilde, sigortacının menfaatinin korunması bakımından eski kanuna nazaran daha etkili bir düzenleme amaçlanmıştır (Brand in Bergmann, Pauge und Steinmeyer, VVG § 86 Rn. 3; Helmut, Schirmer, "Neues VVG und die Kraftfahrzeughaftpflicht- und Kaskoversicherung-Teil II, DAR 2008. 319, ss. 324(beck-online, 6 Eylül 2021); Drave, 2012, N.2.1.; Schimikowski, 2017, VVG § 86 Rn. 362). Örneğin, alacak zamanaşımına uğramak üzereyse sigorta ettirenin zamanaşımını kesen işlemler tesis etmesi veya delillerin zarar görme ihtimali söz konusu delil tespiti talebinde bulunması gerekir.

¹⁸ Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanununun 19 ilâ 21. maddeleri arasında sigortalının beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi durumunda sigortacının sahip olduğu haklar düzenlenmiştir.

¹⁹ Knappman in Beckmann und Matusche-Beckmann, 2015, VVG § 14 Rn. 145; Schimikowski, 2017, Rn. 197.

²⁰ Şeker Ögüz, 2010, s. 48, 49; Ünan, 1998, s. 98, 99.

²¹ Aksi yönde görüş için Bkz. Langheid in Langheid/Rixecker, 2019, § 86 Rn. 51.

TTK m. 1445 ile TTK m. 1439 hükümleri, sigortalının rizikodan önce halefiyet hakkına etki eden işlemleri sebebiyle sigortacıya sözleşmeden dönme, sözleşmeyi fesih veya prim farkını talep etme imkânı sunarken TTK m. 1472/2 hükmü, sigortacıya bu işlemler sebebiyle uğranılan zararı giderme imkânı sağlamaktadır. Ancak TTK m. 1472/2 hükmü kanaatimizce sadece sigortalının zarar sorumlusuna karşı doğmuş alacakları üzerinde yapmış olduğu işlemler bakımından koruma sağlamaktadır. Rizikonun henüz gerçekleşmediği ve zarar sorumlularına karşı henüz bir alacak hakkının doğmadığı aşama için herhangi bir koruma sağlamamaktadır.

SONUÇ

Sigortalı, gerek rizikonun gerçekleşmesinden önce gerek riziko sonrası sigortacının halefiyet hakkını etkileyecek işlemler tesis edebilmektedir. Sigortacının yapmış olduğu ödemeyle sigortalısının yerine geçebilmesi için sigortalının ödeme anında zarar sorumlularına karşı dava ve talep hakkının hâlâ devam ediyor olması gerekir. Zararın sigortacı tarafından tazmin edilmesinden(halefiyetin gerçekleşmesinden) sonra sigortalının alacak üzerinde tasarruf yetkisi ortadan kalktığından kural olarak ödemediği sonra sigortacının halefiyet hakkı engellenememektedir. Ancak sigortalı, iyiniyetli zarar sorumlulardan ödeme kabul ederek, sigorta tazminatının tahsil edilmesi için gerekli olan bilgi belgeleri vermekten kaçınarak veya alacağı temin eden hakları elden çıkararak halefiyet hakkını ihlal edebilmektedir.

Sigortalının hangi aşamadan sonra yaptığı işlemlerin sigortacıya karşı ileri sürülemeyeceği hususu çalışmamız bakımından önem arz ettiği gibi sigortalının TTK m. 1472/2 hükmü kapsamında halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğünün hangi andan itibaren başlayacağı ve aykırılık durumunda sigortacının hangi hukuki müesseseye başvuracağı hususu da oldukça önem arz etmektedir. Mevzuat hukukunda benimsendiği gibi halefiyet hakkını ihlal etmeme yükümlülüğü rizikonun gerçekleştiği anda başlamalıdır. Çünkü kişiler iş ilişkilerinde kaçamayacağı klotlar veya sorumsuzluk sözleşmeleri ile karışabilmektedirler. Kanun koyucu rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortalının halefiyet hakkına etki eden işlemleri bakımından sigortacıyı korumasız bırakmamış, TTK m. 1435 ve TTK m. 1445 hükümleri ile bu korumayı sağlamıştır. Bu doğrultuda kanun koyucu sigortacıyı rizikodan önce halefiyet hakkına etki eden işlemler bakımından sigortacıyı savunmasız bırakmamış, mezkûr hükümler ile prim ve riziko arasında bozulan dengenin sağlanması yönünde düzenlemeler getirmiştir. Bu nedenle kanun koyucunun eksik bırakmadığı bir alanda çözüm aramak yerinde olmayacaktır.

Sigortalı, rizikonun gerçekleşmesinden sonra halefiyet hakkına etki eden işlemleri bakımından TTK m. 1472/2 hükmü gereğince sigortacıya karşı sorumlu olmalı, sigortacının rücu alacağından yoksun kalması sebebiyle uğramış olduğu zararı gidermelidir. Bu zarar miktarı, halefiyet hakkının ihlal edilmesi sebebiyle sigortacının yoksun kalacağı alacak miktarına göre belirlenmelidir. Son olarak, halefiyet hakkına etki eden işlemler bakımından sigortalıya akdi bir kusur isnat edilemiyorsa sigortacı, şartların oluşması halinde haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanabilmelidir.

KAYNAKÇA

- Algantürk Light, D. (2012). Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 1-8.
- Armbrüster, C. in Prölss, E.R., & Martin, A. (Hg.). (2021). *Versicherungsvertragsgesetz* (31. Auflage). C.H. Beck.
- Arseven, H. (1987). *Sigorta Hukuku* (1. Baskı). Beta Yayınları.
- Atabek, R.(1969). Sigorta ve Sosyal Sigortada Halefiyet ve Rücu. *İş Hukuku Dergisi*, 3/2, 225-296.
- Aydoğmuş, H. (2020). *Ürün Sorumluluk Sigortasında Teminatın Kapsamı ve Riziko* (1. Baskı). Seçkin.
- Bilge, M. E. (2001). Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerindeki Etkisi ve Yargıtay Uygulamaları”, *Prof. Dr. Hayri Domaniç’e Armağan 80. Yaş Günü Armağanı* içinde (67-83). Beta Basım Yayın.
- Bozer, A. (1965). *Sigorta Hukuku*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Brand O. in Bergmann, K.O., Pauge, B., Steinmeyer, H.D. (2018). *Gesamtes Medizinrecht* (3. Auflage). Nomos.
- Cebe, M.S. (2010). *Açıklamalı ve İçtihatlı Mal Sigortaları Hukuku (TTK m. 1263-1320)*(1. Baskı).
- Doğanay, İ. (1977). Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumulü. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 9/2, 335-347.
- Drave, C. (2012). “Der Übergang von Ersatzansprüchen: Regresswahrungs- und Mitwirkungsobliegenheiten des Versicherungsnehmers (86 Absatz 2 VVG)”, 2012, N.2.1.Bkz. https://www.wilhelm-rae.de/sites/default/files/pdf/versicherungspraxis_-_uebergang_von_ersatzanspruechen_-_regresswahrungs-_und_mitwirkungsobliegenheiten_des_versicherungsnehmers_ss_86_absatz_2_vvg.pdf
- Erbaş Açıklık, A. (2019). Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali Halinde Sigortacının Sahip Olduğu Haklarla İlgili Bazı Sorunlar. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 35(2), 131-168.
- Erbaş Açıklık, A. (2021). Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlaline İlişkin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerinin Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda ve Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku Prensipleri’nde Yer Alan Düzenlemeler Açısından Değerlendirilmesi”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 79/3, 881-928(2021).
- Franko, N. (1997). Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken İhbar Mükellefiyeti(TTK m. 1290), *Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Bildiriler-Tartışmalar, XIV, Ankara 4-5 Nisan 1997* içinde(317-328), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1997.
- Gönensay, A.S. (1948). *Borçlar Hukuku, 1. Cilt*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Hacıömeroğlu, A. (2015). Sigorta Sözleşmelerinin Kuruluş Safhasındaki Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğünün Culpa In Contrahendo Sorumluluğu Açısından Değerlendirilmesi", *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 1(2), 49-70.
- Hormuth, H. in Beckmann, R.M., Matusche-Beckmann, A., (Hg.).(2015). *Versicherungsrechts-Handbuch*. C.H. Beck.
- Karasu, R.(2015). “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun Sorumluluk Sigortalarına ilişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6/4.
- Kender, R.(2021). *Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku* (17. Baskı). On İki Levha Yayıncılık.
- Kılıçoğlu, A.M.(1974). Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 31(1), 395-446.
- Knappman, U. in Beckmann, R.M., & Matusche-Beckmann, A.(Hg.).(2015). § 14. *Verletzung der vorvertraglichen Anzeigepflicht, Versicherungsrechts-Handbuch*(3. Auflage). C.H. Beck, 2015.
- Langheid, T. İn Langheid T., & Wandt, M. (Hg.).(2016). *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG, Band 1: §§ 1–99*(2. Auflage). C.H. Beck.
- Langheid, T. in Langheid, T., & Rixecker, R. (Hg.)(2019), *Versicherungsvertragsgesetz*(6. Auflage).C.H. Beck.
- Muschner, J. in Ruffer, W./ Halbach, Dirk und Schimikowski, Peter (Hg.).(2020) *Versicherungsvertragsgesetz: Handkommentar*. 4.Auflage, Baden: Nomos.
- Omağ, M.K. (2011). *Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti* (1. Baskı). Vedat Kitapçılık.
- Özlenen Çığ, A. (2015). *Ürün Sorumluluğu Sigortasında Teminatın Kapsamı*(1. Baskı). Andıç Yayınları.
- Samim, Ü. (1998). “Kara Sigortalarda Sigorta Ettirenin Görevleriyle İlgili Bazı Sorunlar”, *Sigorta Hukuku Dergisi*, 1.
- Schimikowski, Peter. (2017). *Versicherungsvertragsrecht(Grundrisse des Rechts)*(6. Auflage). C.H. Beck, 2017.
- Schirmer, H. (2008). "Neues VVG und die Kraftfahrzeughaftpflicht-und Kaskoversicherung–Teil II”, *DAR*, 319, ss. 324.beck-online
- Segger, S., Möller, H. in Langheid, T., & Wandt, M.(Hg.).(2016). *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz: VVG, Band 1: §§ 1–99*(2. Auflage). C.H. Beck.
- Şeker Öğüz, Z. (2010). *Türk Ticaret Kanunu Ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Sigorta Sözleşmelerinde Sözleşme Öncesi İhbar Görevi* (1. Baskı). Filiz Kitabevi.

- Şeker Ögüz, Z. (2010). *Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Sigorta Sözleşmelerinde Sözleşme Öncesi İhbar Görevi* (1. Baskı). Filiz Kitabevi.
- Şenocak, K. (2000) *Mesleki Sorumluluk Sigortası*. Turhan Kitabevi.
- Tekil, F. (1998). Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı, *Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan* içinde, Ankara: *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları* (1998).
- Ulaş, I. (2012). *Uygulamalı Zarar Sigortaları Hukuku Genel Hükümler-Mal ve Sorumluluk Sigortaları* (6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu Hükümlerine Göre Yeniden Derlenmiş ve Yazılmış (8. Baskı). Turhan Kitabevi.
- Ünan, S. (1998). Kara Sigortalarında Sigorta Ettirenin Görevleriyle İlgili Bazı Sorunlar. *Sigorta Hukuku Dergisi*, 1.
- Ünan, S. (2005). Türk Ticaret Kanunu Taslağı'nın Sigorta Hukuku Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler. *Sigorta Hukuku Dergisi*, 1.
- Ünan, S. (2016). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi. Cilt 2, Zarar Sigortaları* (1.Baskı). On İki Levha.
- Ünan, Ü. (2016). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi 6. Kitap Sigorta Hukuku, Sigorta Türlerine İlişkin Genel Hükümler-Zarar Sigortaları (m. 1453-1486), Cilt. 2*(1.Baskı). On iki Levha Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, E.(2005). Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın 'Sigorta Hukuku' Kitabındaki Hükümler Hakkında Bazı Değerlendirmeler. *Sigorta Hukuku Dergisi*, Özel Sayı, 52-78.
- Yazıcıoğlu, E.(2018). *Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Kanuni Halefiyeti*, S. Ünan ve E. Yazıcıoğlu(Ed.), *Sigorta Hukuku Sempozyumları* içinde(467-483). On İki Levha Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, E., & Şeker Ögüz, Z. (2019). *Sigorta Hukuku* (1. Baskı). On İki Levha.
- Yener, M. İ. (2020). *Sigorta Sözleşmelerinde Rizikonun Ağırlaşması* (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yetiş Şamlı, K. (2017). Sigortalının Sigortacının Rücu Haklarını Koruma Yükümlülüğüne İlişkin TTK Hükümlerinin Değerlendirilmesi, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16.(2-2).
- Yolal, O. (2022). *Geçmiş Etkili Sigorta* (1.Baskı). Seçkin.
- Yolçiyev, M. (2008). *Türk Hukukuyla Mukayeseli Olarak Azerbaycan Hukukunda Sigortacının Rücu Hakkı*, [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].